

KUR'ÂN-I KERİM ÖĞRETİMİ*

Yazan: **Ömer Halil Hasan****
Çeviren: **Yusuf ALEMDAR*****

Anahtar Kelimeler: Kur'ân-ı Kerîm, Öğretmen-Öğrenci, Okuma-Ezberleme-Anlama, Eğitim-Öğretim, Yol-Yöntem, Araç-Amaç.

Özet

Bu makale, "Ürdün'de İlköğretim seviyesindeki öğrencilere -modern teknikler ve bilimsel yöntemler kullanarak- Kur'an'ı olabildiğince doğru-düzgün nasıl öğretiriz?" sorusuna cevap bulmak amacıyla kaleme alınmıştır. Yazarın bu çalışmasında asıl hedef kitle, Kur'an öğreticisi konumundaki insanlardır. Dolayısıyla yazar burada onlara, deney-gözlem ve araştırmaya dayalı veriler ışığında sağlıklı Kur'an öğretimine yönelik pedagojik argümanlar sunmaktadır.

Söz konusu makale şu ana bölümlerden oluşmaktadır: Giriş, Kur'ân-ı Kerîm'in önemi ve eğitim programlarındaki yeri, Kur'ân-ı Kerîm öğretiminin amaçları, Kur'ân-ı Kerîm öğretiminde ana ilkeler, Kur'ân-ı Kerîm öğretiminin yöntem ve araçları, sonuç, ölçme ve değerlendirme, kaynakça.

Ayrıca beşinci başlık altında pratik uygulama örnekleri eşliğinde dört ara kısım yer almaktadır ki, bunlar sırasıyla; Tecvid kuralları(nın) öğretim yöntemleri, Kur'ân-ı Kerîm okumayı öğretme teknikleri, Kur'ân-ı Kerîm tefsiri(nin) öğretim metodları ve Kur'ân-ı Kerîm(i) ezberleme usûlleridir.

Bu yazı, ülkemizde aynı görevi üstlenmiş bulunan meslekdaşlara; bu alanda bizim dışımızda ne(ler) olup-bittiğini ortaya koyma açısından iyi bir fikir vereceği ve bu işi yapma sırasında da onlara yol göstereci bir rol üstleneceği düşüncesiyle tercüme edilmiştir.

The Teaching of the Qur'an

Abstract

Key words: The Holy Qur'an, Teacher-Student, Reading-Reciting-Understanding, Education-Teaching, Way-Method, Tool-Ideal.

* Bu makale, orijinal ismi "*Tedrisü Ulûmî's-Şerîa (=Din Bilimleri Öğretimi)*" olan kitabın 329-370. sayfalarında yer almaktadır. Söz konusu kitap Dr. Abdurrahman Salih Abdullah'ın editörlüğünde birinci baskı olarak Riyad'da 1996/1417 yılında yayınlanmıştır. Kitabın en büyük özelliği ise, tek kişinin kaleminden çıkmamış olmasıdır. Bu yönüyle eser, tam bir ekip çalışmasının ürünü olma niteliği(ni) taşımaktadır. Kitap 13 fasıldan meydana gelmiş olup, bunların her biri "İslâmî İlimler" diye bilinen bir bilim dalının "eğitim-öğretimi"ni konu almaktadır. Bunlardan dokuzuncu bölüm, özgün adı "**Tedrisü'l-Kur'âni'l-Kerîm**" olan ve tercümesini yaptığımız Dr. Ömer Halil Hasan imzalı bu yazıdır. (çev.)

** Yazar; Amman Özel Öğretim Kurumları Eğitim-Öğretim Müdürlüğü Din Eğitimi danışmanı olup, lisans diplomasını 1395/1975'te Şam Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nden aldı. Master derecesini ise, 1410/1990 senesinde Ürdün Üniversitesi Eğitim Metodolojisi ve Uygulamaları alanında aldı. Ürdün'de temel eğitim programları için hazırlanan İslâm Öğretisi (Din ve İnanç bilgileri)ne dair kitap yazım(ı) komisyonunda bulundu. Halen Yermük Üniversitesi Şeriat ve İslâmî Araştırmalar Fakültesi'nde Tilâvet ve Tecvîd bilim dalı yardımcı doçentidir.

*** Dr., Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi, Sivas.

This study was carried out to find an answer to the question: "How can we teach the Qur'an accurately to the pupil studying at primary school in Jordan employing modern technology and scientific methods?" The potential audience of the research are those who are in the position of teaching the Qur'an. Thus, the researcher introduces them pedagogical arguments in the light of the data gathered through experimental and observational research.

The study includes following main chapters: Introduction, the importance of the Qur'an and its place in the curricula of education, the aims of teaching the Qur'an, the main principles in teaching the Qur'an, the methods and tools used in teaching the Qur'an, result, measurement and evaluation, bibliographical references.

Chapter five has four subdivisions providing examples of practical applications. These are: The methods of teaching the rules of correct recitation (tacvid), the techniques of teaching the Qur'an recitation, the methods of teaching Qur'an Commentary and the techniques of learning the Qur'an by heart.

The research has been translated into Turkish considering that it would provide to colleagues who undertook the responsibility of teaching Qur'an a good idea of what is going on in this field in countries other than Turkey and would introduce them guidelines when teaching the Qur'an.

MÜTERCİMİN ÖNSÖZÜ

Hemen herkes tarafından gayet iyi bilinen bir husustur ki, tercüme; sözlü ya da yazılı bir şeyi, bir dilden başka bir dile aktarımdan ibarettir. Bu gerçekten hareketle, biz de makaleyi Türkçe'ye çevirirken aslına sadık kalmaya özen gösterdik. O nedenle yazarın gerek ana metinde, gerekse dipnotlar ve bibliyografyada kullandığı yazılım ve yöntem biçimini çeviriye aynen yansıtma yolunu seçtik. Bundan dolayı, ülkemizdeki akademik çalışmalarda uygulanan araştırma teknikleriyle uyumsuzluk arzeden birtakım noktaların tarafımızdan kaynaklanmadığını bilhassa belirtmek isteriz.

Esas itibarıyla makale, yazarın bulunduğu Ürdün'de temel eğitim (ilköğretim) aşamasında öğrenim gören çocuklara "nasıl iyi Kur'an öğretiliceği"ni konu aldığı için, bizi yakından ilgilendirmiyor gibi gözükebilir. Çünkü bizim eğitim sistemimizde bu kademedeki çocuklara "Kur'an okuma ve ezberleme"ye yönelik bir ders yoktur. Daha açıkçası, ülkemizde halen yürürlükte bulunan ve uygulanan müfredât programında yer almadığı için, bu çalışma çerçevesinde serdedilen tüm ifadeler bize yabancı gelebilir ve bizi bağlamayabilir. Zaten bunlar tamamen bizim dışımızda olup-biten veya yapılması arzu edilen faaliyetlerin dillendirilmesinden başka bir şey değildir.

Bu yüzden denilebilir ki, yazıda sözü geçen öneri ve önermelerin tümü, Ürdün için ve oradaki talebeler adına bahis mevzûu edilmektedir. O sebeple tercümesini yaptığımız makalenin içeriğinde Türkiye'deki eğitim düzenini, öğretmen ve öğrencileri alâkadar eden en ufak bir nokta mevcut değildir. Bu bağlamda bizim burada yaptığımız, sadece "o diyar(lar)da ne var-ne yok"u göz(ler)-önüne sermeye aracılık etmektir; o kadar.

Bu cümleden olarak, işbu makale kapsamında ortaya konan fikir ve beklentiler, bize ait değil, aksine bizzat yazarının bulgu ve düşünceleridir. Bu değerlendirmenin dışına çıkıldığında ise, anlam kargaşasına yol açılabilir.

Özetle; ülkemizdeki eğitim yapılanmasına uymayan ve yine burada milletçe sahip olduğumuz görüş ve değerlerle bağdaşmayan bazı açıklamalar bizi bağlamamaktadır. Katılmadığımız halde tercümede bunlara yer vermemizin yegane gerekçesi ise, asıl metne bağlı kalma endişemizden kaynaklanmaktadır. Bilinçli bir tercih olarak ortaya koyduğumuz bu tutumu, müellif ve okuyucu böyle bilmeli ve algılamalıdır.

Ayrıca belirtmekte fayda umduğum bir diğer nokta da, yazarın indî müteâllalarıdır. Bu konuda şunları söylemekle yetinelim: Zaman zaman bizde de rastlanan ve düşmekten sakınamadığımız “duygusal yaklaşım” tarzı, burada müellifimizde de görülmektedir. Muhtemelen yazarın da kaçınmadığı ve normal karşılanması gereken bu hissi davranışın olağan bir uzantısı/eseri olan; İslâm’ı, Kur’an’ı vb. kutsal değerleri yorumlama iç-güdüleriyle yer yer kullanılan bazı beyanlara iştirak etmemiz mümkün olmamakla beraber; bu tür söylemleri, müellife saygımızın ve ana metne bağlılığımızın bir göstergesi olarak tercümede aynen korumayı uygun bulduk ki, -bir bütüncüllük içerisinde- benimsemediğimiz bu düşüncelere de yazarın kendine özgü görüşleri olarak bakmak doğru olacaktır. Orijinaliteyi muhafaza uğruna başvurduğumuz böylesi bir tasarrufun, “elçiye zeval olmaz” deyimiyle özdeşleştirilmesini bekliyor; arada meydana gelen olası çeviri hatalarından dolayı okuyucu ve ilgililerin hoşgörüsüne sığınıyoruz.

KONULAR:

1. Giriş
2. Kur’ân-ı Kerîm’in Önemi ve Eğitim Programlarındaki Yeri
3. Kur’ân-ı Kerîm Öğretiminin Amaçları
4. Kur’ân-ı Kerîm Öğretiminde Ana İlkeler
5. Kur’ân-ı Kerîm Öğretiminin Yöntem ve Araçları
6. Sonuç
7. Ölçme ve Değerlendirme
8. Kaynakça

1. GİRİŞ

Kur’ân-ı Kerîm’in öğretimi (talimi), en şerefli ve en yüce işlerdendir. Allah bir kimse hakkında iyilik dilerse; -ister öğretici olsun, ister öğrenci olsun- bu işte onu başarılı kılar. Allah Resûlü (s.a.v.) şöyle buyuruyor: “Sizin en hayırlınız, Kur’an’ı öğrenen ve onu öğretendir.”¹ Nasıl olmasın? Çünkü o, Allah’ın bize lütfettiği kelâmıdır. Yaratıcı onu, devamlı okunan bir Kur’an ve kalbini aydınlattığı kişileri doğru yola ulaştıracak âyetler ve Hakk’ın kendi adıyla vafsettiği bir kitap olarak var etmiştir. Kur’an’ın öğrenimi ve öğretilmesi konusundan bahsetmek, boş söz değil; tersine

¹ el-Buhârî: *Sahîhu'l-Buhârî*, c. 6, s. 108.

seçilmiş Peygamber (s.a.v.) ve onun arkadaşlarının (r.a.) sünnetine uyma ve ilim-irfan sahiplerinden selef-i salihînin peşinden gitme şeklinde değerlendirilmelidir. Resûlullah (s.a.v.), İslâm'a henüz yeni girmiş olanlara Allah'ın Kitabı'nı öğretmeleri için, ashabı içerisinde muallimler gönderdi. Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'ın İslâm'a giriş hikayesi, buna tipik bir örnektir.

Bu bölüm, Kur'ân-ı Kerîm öğretimi ile ilgili olup, Allah'ın kendisine Kur'an'ı öğretme ve öğrenmeyi bahşettiği kişiler için faydalı olabilecek yol ve yöntemleri açıklamaktadır. Bu bölümle aşağıdaki hedeflerin gerçekleştirilmesi ümit edilmektedir:

- * Kur'ân-ı Kerîm'in önemini ve eğitim müfredâtındaki yerini öğrenmek.
- * Kur'ân-ı Kerîm öğretiminin amaçlarını bilmek.
- * Kur'ân-ı Kerîm öğretimindeki temel prensipleri kavramak.
- * Kur'ân-ı Kerîm öğretiminde başvurulan uygulamaları saptamak.
- * Kur'ân-ı Kerîm öğretiminin ehemmiyetine olan inancı pekiştirmek.

2. KUR'ÂN-I KERÎM'İN ÖNEMİ VE EĞİTİM PROGRAMLARINDAKİ YERİ

Allah'tan başka İlâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şahadet eden hiç kimse yoktur ki, Kur'ân-ı Kerîm'in önemini ve üstünlüğünü kabul etmiş olmasın. Çünkü o, bizzat Yüce Allah'ın Kitabı'dır; Peygamber'i Muhammed (s.a.v.)'e, okunan bir vahiy olarak indirdiği ve onu zulmün ve muarızların elinden sonsuza dek koruyarak İslâm Ümmeti'ne ikram ettiği kelâmıdır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

*"Zikri (Kur'ân'ı) Biz indirdik ve onu yine Biz koruyacağız, Biz."*²

Kur'ân-ı Kerîm'in önemi, Yüce Allah, bu kitabın özelliklerini beyan ederken de aynı şekilde ortaya çıkmaktadır. Zira o, âlemler için bir hidayet kaynağıdır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

*"Şu kitap var ya, onda hiçbir şüphe yoktur; o muttakiler için de doğru yol(un) göstericisidir."*³

O, gönüllere şifadır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

*"Kur'an'dan, mü'minler adına şifa ve rahmet olan ne varsa onu indiririz. O, zalimlerin ancak zarar/kayıplarını artırır."*⁴

Onunla Allah mü'minleri güçlendirir ve onda, onlar için güzel bir son muştur vardır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

*"De ki; onu, inananları desteklemek ve müslümanlara bir hidayet rehberi ve müjdeci olsun diye Rabbin kendi katından hak yolla Rûhu'l-Kuds'ü indirdi."*⁵

O, kendisinden önce gelen tüm kitapların hükümlerini ihtiva eden, güvenilir bir kaynaktır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

*"Biz sana Kitab'ı, (daha evvel indirilen) önündeki kitapları doğrulayıcı ve onlara hükmedici olarak sapa-sağlam bir yolla indirdik."*⁶

² el-Hıcr: 9.

³ el-Bakara: 2.

⁴ el-İsrâ: 82.

⁵ en-Nahl: 102.

⁶ el-Mâide: 48.

O, İslâm toplumunun başvuracağı yegane yol gösterici (=hidayet rehberi)dir. Allah şöyle buyurmuştur:

“Cahiliyye(t) yargısını mı istiyorsunuz? Akleden bir kavim için Allah’tan daha iyi hükmeden kim olabilir!”⁷

Yine Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Ey inananlar; Allah’a itaat edin, Resûl’e ve kendinizden olan yöneticilerinize de itaat edin! Herhangi bir şey hakkında tartışacak olursanız, onu Allah’a ve Resûl’üne götürün. Eğer Allah’a ve Ahiret gününe inanıyorsanız, bu (yol) sizin için daha hayırlı ve yorum bakımından da en güzel olanıdır.”⁸

Kur’ân-ı Kerîm’in önemi, benzer biçimde Peygamber (s.a.v.)’in yönlendirmelerinde de açıkça ortaya çıkmaktadır. İbâdet alanında namaz ancak Kur’ân-ı Kerîm kıraatiyle sahih olur. Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: ‘Bir kimse Fâtiha’yı okumadan namaz kılsa, (bilsin ki,) o namaz kusurludur (yani kabule şayan olmama ihtimali vardır)’⁹.

Resûlüllah (s.a.v.) gerek farz, gerekse sünnet namaz olsun; Fâtiha’yı her rekatta okur ve ‘siz de, bende gördüğünüz gibi namaz kılın!’¹⁰ buyurdu.

Hüküm ve yargı alanında Kur’ân-ı Kerîm teşrî kaynağı olarak kabul edilir. Müslümanlar yasalarını ondan çıkarır ve ihtilaflarında ona müracaat ederler. Çünkü son söz ve en âdil kanun (çözüm yolu) ondadır. (Açıkçası; Kur’ân-ı Kerîm’in müslümanlar için bir referans kaynağı olduğu ve onların, aralarındaki anlaşmazlıkları giderme noktasında ona başvurma lüzumunu hissettiren şu diyalog çok anlamlıdır.) Resûlüllah (s.a.v.), Muaz b. Cebel’i Yemen’e göndermek istediğinde ona şöyle demişti:

‘Önüne, yargıda bulunman icabeden bir mes’ele çıkarsa onu nasıl çözersin? O şu cevabı verdi: Allah’ın kitabıyla hükmederim. Resûlüllah devamla sordu: Allah’ın Kitab’ında bulamazsan ne yaparsın? O, bu suale şu mukabelede bulundu: Allah Resûlü (s.a.v.)’nün sünnetiyle hallederim. Buna karşılık Resûlüllah tekrar sordu: Hem Allah Resûlü’nün sünnetinde, hem de Allah’ın Kitab’ında bulamazsan neye müracaat edersin? Bu kez o şu yanıtı verdi: Kendi görüşümle icihad ederim, ama yine de bırakıp gitmem. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.v.) (memnuniyetini ve sevincini belirtmek için) ellerini göğsüne vurdu ve şöyle buyurdu: Allah Resûlü’nün elçisini, Resûlüllah’ın razı olduğu şeyde muvaffak kılan Allah’a hamdolsun!¹¹.

Peygamber (s.a.v.), Yüce Allah’a yaklaşma kapsamında müslümanları çokça Kur’ân-ı Kerîm okumaya teşvik etmiş ve onlara, onu okuyanın ecrini bildirme sadedinde şöyle demiştir: ‘Allah’ın Kitabı’ndan bir harf okuyan kişi için bir hasene vardır ki, bunun değeri (normalin üstünde) on kat sevaptır. Yalnız, elif-lâm-mîm’in bir

⁷ el-Mâide: 50.

⁸ en-Nisâ’: 59.

⁹ Müslim: *Sahîhu Müslim bi-Şerhi’n-Nevevî*, c. 4, s. 104. el-Khidâc: en-Noksân (=eksiklik) demektir.

¹⁰ el-Buhârî: *Sahîhu’l-Buhârî*, c. 1, s. 155.

¹¹ Ebû Dâvûd: *Sünenü Ebî Dâvûd*, c. 3, s. 302.

harf olduğunu söyleyemiyorum. Fakat diyorum ki; elif bir harftir, lâm bir harftir ve mîm de bir harftir¹².

İlim ve araştırma alanında Resûlullah (s.a.v.) bizi, Allah'ın Kitabı'nı öğrenme ve öğretmeye, âyetlerini incelemeye, hükümlerini anlamaya yönlendirmiş ve bu doğrultuda o şunu söylemiştir: 'Allah'ın Kitabı'nı okumak ve aralarında onu ders konusu yapmak üzere Allah'ın evlerinden birinde toplanan hiçbir topluluk yoktur ki; onların üzerine huzur inmemiş, rahmet onları kaplamamış, melekler onların etrafını sarmamış ve Allah onları kendi katında olanlar arasında zikretmemiş olsun'¹³.

Öte âlemde yâr ve yardımcı olma, hem dünya ve hem de ahiretteki izzet/şeref hususunda Resûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: 'Kur'an(ı çokça) okuyun! Çünkü o burada kendisini yoldaş edinenlere, kıyamet günü şefaâtçi olarak gelir'¹⁴. Yine Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: 'Allah bu Kitap'la nice kavimleri yüceltir, nice kavimleri de alçaltır'¹⁵.

Kur'an, müslümanların fitne (kötü) ve belâ (zor) günlerinde sığındıkları bir melce'dir. Yüce Allah bu suretle onları aziz kılar, onlara bolluk-bereket verir ve her fena şeyden onları korur.

'el-Haris el-A'ver'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Mescid'e uğramıştım. Bir de ne göreyim, insanlar lafa dalmışlar. Ali (r.a.)'nin huzuruna çıktım ve hemen ona dedim ki; (ey) mü'minlerin emiri! İnsanların boş yere lakırdı ettiklerini (yani camide dünya kelâmı konuştuklarını) görmüyor musun? Buna karşın o, benim soruma şu soruyla cevap verdi: Gerçekten öyle mi yapıyorlar? Ben de, evet dedim. Bu sefer o şöyle dedi: Bir ara Resûlullah (s.a.v.)'in, aman ha dikkatli olun; bir fitne çıkacaktır dediğini duydum. Bunun üzerine ben; bundan kurtuluşun yolu nedir ya Resûlellah? diye sordum. Buna cevaben o şöyle buyurdu: Allah'ın Kitabı ki; onda sizden öncekilerin haberi, sizden sonrakilerin bilgisi ve aranızda olup-biteceklerin hükmü vardır. O kesin yasa koyucu olup, asla hafife alınacak bir şey değildir. Allah, onu terkeden zorbalara belini kırar. Allah, hidayeti onun dışında arayanları dalâlete/sapıklığa sürükler. O, Allah'ın sağlam ipidir. O, çok kuvvetli bir sözdür. O, dosdoğru bir yoldur. Düşünceler onunla yanlışlığa sapmaz. Konuşmalar onun aracılığıyla karmaşık hale gelmez. Alimler ona doymaz. İnkârın çokluğu onun değerinden bir şey eksiltmez. Onun harikuladeliği tükenmez. Cinlerin ona kulak verdiklerinde hakkında hemen; '*doğruya ulaştıran müthiş bir Kur'an dinledik ve derhal ona inandık.*' şeklindeki ifadeleri, yine ona yöneliktir. Kim onunla konuşursa doğru(yu) söyler ve kim onunla amel ederse mükafâtını alır. Kim onunla yargıda bulunursa adaletli (davranmış) olur. Kim de ona çağırırsa en isabetli yolu bulur'¹⁶.

Kur'ân-ı Kerîm'in önemi, onun, Peygamber Muhammed (s.a.v.)'in ebedî mucizesi ve nübüvvetinin en büyük göstergesi oluşunda da açığa çıkmaktadır. Şöyle ki, Allah onunla insanlara meydan okumuştur. Dahası; benzeri on, hatta benzeri bir

¹² et-Tirmizî: *Sünenü't-Tirmizî*, c. 4, s. 248.

¹³ Müslim: *Sahîhu Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî*, c. 17, s. 21.

¹⁴ *ay.e.*, c. 6, s. 90.

¹⁵ *ay.e.*, c. 6, s. 98.

¹⁶ et-Tirmizî: *Sünenü't-Tirmizî*, c. 4, s. 245-246.

sûreyle bile bu meydan okuyuş devam etmiştir. Sonunda onların çaresizlikleri ve zayıflıkları ayan-beyan ortaya çıktı. Allah bu defa onların acziyetlerini, sürekli okunan bir Kur'an olarak ortaya koymuştur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"De ki; insanlar ve cinler bu Kur'an'ın benzerini oluşturabilmek için bir araya gelseler, -birbirlerine yardımcı/destek olsalar dahi- asla onun bir benzerini meydana getiremezler"¹⁷.

Bu konuda Resûlullah (s.a.v.) da şöyle buyurmuştur:

'Peygamberlerden hiçbir peygamber yoktur ki; ona, beşeriyetin inandığı bunun (yani Kur'an-ın-) benzeri âyetler verilmemiş olsun. Bana vahiy olarak indirilenleri de -öncekiler gibi- Allah bildirdi. Kıyamet günü, insanların çoğunun bana uyanlardan olmalarını ümit ediyorum'¹⁸.

Kur'ân-ı Kerîm'in önemi ve büyüklüğü, kendisini dinleyenleri etkilemesinde ve kalplerin kendisine meyiletmesinde de tezahür etmektedir. Bu sadece mü'minlere has bir durum olmayıp kafirler için de geçerlidir ve (dahi bu,) yalnızca insanla sınırlı bir özellik de değildir. Bilakis onlarla birlikte melekler ve cinler de buna dahildir. Mü'minlere gelince, onların kalpleri onunla huzur bulur (sükûnete kavuşur), nefisleri ondan hoşnut olur, uzuv/organları onun âyetlerini işittiğinde huşû bulur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Onlar öyle kimselerdir ki; inançlıdırlar ve onların kalpleri Allah'ı zikretmekle mutmain olur. Zaten kalpler, Allah'ı anmakla rahata kavuşmaz mı?!"¹⁹.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Sonra onların cilt/derileri ve kalpleri Allah'ın zikrine karşı (zikri karşısında) yumuşaklık gösterir"²⁰.

Kafirler sözkonusu olduğunda ise, Kur'an onları da etkiliyordu. Müslümanlar Kur'an okurlarken, onların, onları dinlemeye çabaladıklarını görebilirdin. Bu yüzdendir ki; -ona inanmamalarına, onu inkar etmelerine ve insanların onu dinlemelerini engellemelerine rağmen- onlardan bir kısmı, Kur'an'ın kendisini etkilediği kişilerden olup hidayete ermişlerdir. Diğer bir kısmı ise büyüklük taslayarak küfür ve inadında ısrar etmiş, sıkıntıları daha da artmış ve böylece Yüce Allah'ın rahmetinden bir hayli uzaklaşmışlardır. Ömer b. el-Hattâb ve Cübeyr b. Mu't'im (r.a.), onu işiterek onunla hidayet bulanlardandır. Cübeyr b. Mu't'im anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.)'ı akşam namazında *et-Tûr Sûresi*'ni okurken duydum. O ana dek ondan daha güzel ses ya da okuyuş işitmemiştim. Onun okuyuşunu dinleyince kalbimin parçalandığını zannettim. İşte ondan dinlediği; *'başka bir şeyden mi yaratıldılar yoksa yaratanlar kendileri midir?'* meâlindeki âyeti, onun dine girme sebebi olmuştur. Ebû Cehil (ki, asıl adı Amr b. Hişam'dır) ve el-Ahnes b. Şirrik; Kur'an'ın bu tesir gücüne rağmen müslüman olmayan, Resûl (s.a.v.)'e açık bir düşmanlığı bulunan ve kalpleri Kur'ân-ı Kerîm'e meyleden bir kısım zavallıdan sadece iki tanesidir. Rivayetler, Ebû Cehil ve el-Ahnes b. Şirrik'in de içinde bulunduğu bir grup Kureyşlinin, birbirlerinden habersiz olarak

¹⁷ *el-İsrâ'*: 88.

¹⁸ el-Buhârî: *Sahîhu'l-Buhârî*, c. 8, s. 138.

¹⁹ *er-Ra'd*: 28.

²⁰ *ez-Zümer*: 23.

Kur'an dinlemeye geldiklerini bildirmektedir. Ama bu durum ortaya çıkınca, bir daha (oraya) gitmemeye sözleşmişler. Ne var ki, kendilerini tutamamışlar ve üç gece daha gizli gizli tekrar gitmişlerdir. Ve nihayet bundan sonradır ki, oraya gitmekten vazgeçmişlerdir. İşte el-Velîd b. el-Muğîre, Kur'an-ı Kerim'i dinledikten sonra bile inanmamasına rağmen, şu itirafı yapmaktan kendini alamıyordu: Muhammed'den öyle bir söz işittim ki, ne insan sözüne ve ne de cin sözüne benziyor. Allah'a yemin olsun ki, onun bir tatlılığı (letafet) ve onda bir güzellik (çekicilik) vardır. O her şeyin fevkindedir; dolayısıyla onun üstüne çıkıl(a)maz.

Öte yandan, meleklerin zikir meclislerinde ve Kur'an tilâvetinde hazır buldukları belirtilmiştir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

*"Sabah namazı ve bu ibadet esnasındaki Kur'an kıraatine şahitlik edilmektedir"*²¹.

Bu âyetin tefsirinde, tanıklık edenlerin melekler olduğu geçmektedir.

Resûl (s.a.v.)'ün şu sözleri bunu kanıtlamaktadır:

'Melekler aranızda gece-gündüz dolaşıp duruyorlar. Onlar sabah ve ikinci namazlarında bir araya gelirler; sonra aranızda geceyi geçirenler arşa yükselirler. Rableri -ki, onları en iyi bilendir- onlara sorar: Kullarım ne durumdayken onlardan ayrıldınız? Onlar da O'na şu cevabı verirler: Onları namaz kılar halde bıraktık ve onlara namaz kılarlarken kavuştuk'²².

Sahabe (r.a.), kendilerinden birinin Kur'an okuduğu yere meleklerin yaklaşıklarını müşahede ederlerdi. Böyle bir hadise Üseyd b. Hudayr'ın başına geldi: "Bir keresinde Üseyd gece vakti *el-Bakara Sûres'i*ni okuyordu. Atı da yanında bağlı bulunuyordu. O Kur'an okurken at birden tepinmeye başladı. Üseyd okumayı kesti. O susunca at da sakinleşti. Üseyd tekrar okumaya başladı. At yine tepindi. Üseyd sustu; at da durdu. Bundan sonra Üseyd bir daha okumaya başladı. At yine hırçınlaştı. Bunun üzerine Üseyd, (artık) okumaktan vazgeçti. Üseyd'in oğlu Yahya ise, ata yakın bir yerde (yatmakta) idi. Atın çocuğa bir zararı dokunmasından endişe ederek çocuğu geriye çekti ve onu attan uzaklaştırdı. Bu sırada başını kaldırıp göğe baktığında beyaz bulut gölgesine benzer bir sis içinde kandiller gibi (duran) bazı şeylerin parlamakta olduğunu gördü. Sabah olunca Üseyd Resûlullah'a bu olayı anlattı. Peygamber ona; 'oku ey Hudayr oğlu, oku ey Hudayr oğlu!' dedi (yani okumaya devam etmesinin gerekliliğini bildirdi). Buna karşılık Üseyd ona; 'Ya Resûlellah, atın Yahya'yı çiğnemesinden korktum. Zira çocuk atın yakınındaydı (yani onun için okumayı bıraktım). O esnada başımı yukarıya kaldırdığımda gökyüzünde bulut gölgesini andıran bir beyazlık içinde kandile benzer şeylerin parlamakta olduğunu müşahede ettim. Derken bu beyaz gölge tabakası, içindeki ışık huzmesi ile birlikte enginlere doğru çekilip çıktı. Nihayet onu gör(e)mez oldum (yani gözden kayboldu) ve ben de hemen oradan ayrıldım' dedi. Peygamber ona sordu: 'Onların ne olduğunu biliyor musun (yani anladın mı)?' O da 'hayır' cevabını verdi. Bu sefer Peygamber ona; 'ey Üseyd, onlar senin sesini duyup gelen meleklerdi. Eğer okumaya devam etseydin, sabaha kadar onlar seni dinlerlerdi ve insanlar onları

²¹ *el-İsrâ'*: 78.

²² Müslim: *Sahîhu Müslim*, c. 5, s. 133.

seyrederdi; böylece onlar halkın gözünden kaybolmadan sen de (o hal üzere) sabahların' açıklamasını yaptı"²³.

Cinlerin hazır bulunuşu ve Kur'an(ın) okunuşunu dinledikleri meselesine gelince, bu konu Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir. Dahası Kur'an'dan bir sûre, *Cin Sûresi* olarak adlandırılmıştır. Âlemlerin Rabbi Allah şöyle buyuruyor:

*"De ki, bana cinlerden bir grubun kulak kesildiği şey (âyet)ler vahyolundu ki onlar; 'müthiş bir Kur'an işittik ve hemen ona inandık. Bundan böyle Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız' dediler"*²⁴.

İşte Âlemlerin Rabbi Allah'ın kelâmı olan Kur'an-ı Kerim budur. Resûlullah (s.a.v.) onun hakkında şöyle diyor:

"Kur'an okuması ve Ben'i zikretmesi kimin Ben'den bir şey istemesine mani olursa, ona, Ben'den talepte bulunanlara verdiğimin en iyisini veririm. Çünkü Allah Kelâmı'nın diğer sözlere üstünlüğü, Allah'ın yarattıklarına olan üstünlüğü gibidir."²⁵.

Kur'an-ı Kerim, Peygamber (s.a.v.) döneminde müslümanların incelediği tek kitaptı. Âyetlerinin, sûrelerinin kaydedildiği Kur'an dökümanları; gerek meşicidlerde, gerekse evlerde ve harp meydanlarında insanlara din işlerini ve Rablerinin Kitabı'nı öğreten muallimlerin yanında bulunuyordu (yani mukrîler, vahiy evrakını yanlarından ayırmıyorlardı).

Müslümanların Kur'an-ı Kerim'den başka bir şeye yönelmemeleri ya da ondan başka bir şeyle uğraşmamaları için Resûlullah (s.a.v.) onları, Kur'an dışında başka bir şey yazmalarını -onunla karıştırılma endişesiyle- yasaklıyordu. Allah Resûlü (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurmuştur: 'Benim dediklerimi yazmayın. Kur'an haricinde benim söylediklerimi yazanlar varsa, derhal onu yok etsinler'²⁶.

Kur'an-ı Kerim'e olan aşırı ilgi, Hulefâ-i Râşidîn dönemine, hatta Peygamber (s.a.v.)'in hadislerinin toplanmasını emreden Emevî halifesi Ömer b. Abdilaziz'in devrinde kadar devam etti. Bundan sonra işler düzene girdi; bilim dalları birbirinden ayrıldı ve çeşitlendi. Her ilmin üstadları ve eserleri oldu; Tefsir, Fıkıh, Hadis ilimleri gibi. Ancak bütün bunlar, hep Kur'an-ı Kerim etrafında dönüyordu ve ona hizmet etmek için ortaya konulmuştu. Çünkü dinin temeli ona dayanıyordu ve bilahere icad edilen bilimlerin tümü, bu dine hizmet için vardı.

Kur'an-ı Kerim hakkında söylediklerimizin tamamı, onun Kitap oluşu hakkındadır. Onun bir de okunan Kur'an oluşuna gelince, Peygamber (s.a.v.) döneminde ashaptan kurrâ olarak ön-plana çıkanlar olmuştu. Bunlardan bazıları şunlardır: Hulefâ-i Râşidîn, Abdullah b. Mes'ûd, Übeyy b. Ka'b ve diğerleri (r.a.). Abdullah b. Ömer (r.a.)'in şunu söylediği naklediliyor:

²³ el-Buhârî: *Sahîhu'l-Buhârî*, c. 6, s. 106.

²⁴ *el-Cinn*: 1-2.

²⁵ et-Tirmizî: *Sünenü't-Tirmizî*, c. 4, s. 256.

²⁶ Müslim: *Sahîhu Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî*, c. 18, s. 129.

'Peygamber (s.a.v.)'in şöyle bir beyanda bulunduğunu işittim: Kur'an'ı şu dört kişiden alın: İbn Ümm-i Abd, Muaz b. Cebel, Übeyy b. Ka'b ve Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Salim²⁷.

Kur'ân-ı Kerîm, müslümanların bilimsel çalışma ve öğretim programlarına hakimdi. Öğrenciler eğitimlerine bununla başladılar. Dolayısıyla Kur'an, eğitimin asıl ve temel kitabı idi. O nedenle öğrenciler, Kur'an ilimlerinde (yüzünden) okuma (tilâvet), ezberleme (hıfz), anlama ve kavrama (ma'rîfet) bakımından iyi bir seviyeye gelince ancak öteki bilim ve fenlere geçiyorlardı. Bu hususta İbn Haldûn *Mukaddime*'sinde şöyle diyor: 'Kur'ân-ı Kerîm çocuğun öğrendiği bilgilerin başında gelmektedir. Çünkü ana-baba için Kur'an öğretimi, dinin temel düsturlarından biridir. Bütün dindaşlar bunu böylece benimsemiş ve -kalbe hitap, imanın iyice sağlamlanmasında büyük rol oynadığı için- bütün İslâm beldelerinde Kur'an'a öncelik vermek âdet haline getirilmiş ve Kur'an, İslâm öğretisinde sonradan kazanılan becerilerin temelini teşkil eder konuma yükselmiştir²⁸.

Çağdaş eğitim müfredâtı açısından Kur'ân-ı Kerîm'e baktığımızda vaziyet değişmektedir. Şimdiki okul programlarında Kur'ân-ı Kerîm, artık Din Öğretimi veya İslâm Eğitimi mevzuları arasında yer alır olmuştur. Durum, şu ya da bu müfredâta göre farklılık arz etmektedir. Bazıları Kur'ân-ı Kerîm için bir veya birden fazla özel ders koyarken, bazıları da Din Eğitimi dersleri çerçevesinde okutulacak olan Din Dersi kitabına birtakım sûreler yerleştirmekle yetinmektedir. İster ayrı bir ders tahsis edilsin, isterse Din Dersi kitabının arasına sokuşturulmuş olsun; Kur'ân-ı Kerîm öğretiminde şu sonuçların alınması hedeflenmelidir: Güzel bir okuyuş, yeterince ezber, manayı anlama, Kur'an'a dair bazı usûl ve tarih bilgilerini öğrenme ve tecvid kurallarını bilme ve uygulama.

3. KUR'ÂN-I KERÎM ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI

Kur'ân-ı Kerîm öğretiminin hedeflerinden söz ederken; bizim perspektifimizden bakıldığında, bu konunun, altı çizilmesi gereken iki noktası vardır: Birincisi, bunun dinî inanca dayalı olması (itikâdî boyut); ikincisi ise, öğretimle ilgisinin bulunmasıdır (eğitimle alakalı yönü). Yüce Allah'ın, kendilerini Kitab'ını öğretme ve öğrenmeyle onurlandırdığı kişilerin bu iki hususu birlikte gerçekleştirebilmeleri, Yüce Allah'ın kendilerini arzularına ulaşmada muvaffak kılması ve onların amellerine karşılık ecirlerini (kat kat) artırması için bu işin tam şuurunda olmaları lazım gelir.

Kur'an öğretiminin amaçlarından bahsederken, şunu da hatırlatmamız faydalı olacaktır: Hedefler alanı üçtür. Bunlar; edâî (okuma ile ilgili) alan, ma'rîfî (aklî/zihinsel) alan ve kalbî (hissî/duygusal) alan. Kur'ân-ı Kerîm öğretiminden güdülen amaçlar, bunların tümünü kapsar. Aşağıda bu hedeflerin başta gelenlerinin açıklaması yapılmaktadır:

1. Tecvid kaidelerine riayet ederek iyi bir tilâvette bulunmak, harfleri mahreçleri (tam yerleri)nden çıkarmak ve onları sıfatlarıyla telaffuz etmek. Bu amaç, okuyucunun dilinin, Kur'an âyetlerini güzel okuyabilmesi için alıştırmaya (talim)

²⁷ ay.e., c. 16, s. 17-18.

²⁸ İbn Haldûn: *el-Mukaddime*, s. 771.

çalışması (egzersiz yapması) ile eğitilmesini gerektirir. Böylece o kişi, Allah'ın; *"Kur'an'ı tertil üzere oku!"*²⁹ şeklindeki emrini yerine getirmiş olacaktır.

2. Âyetlerin anlaşılması ve manalarının düşünülmesi. Bu hedef, okuyucunun, okuduğunu anlayan, âyet ve sûrelerin manalarını idrak eden biri olabilmesi için, Kur'an'ın tek tek (münferid) kelime ve bileşik (cümle halindeki terkihi) ifadelerinin anlamlarının bilinmesini gerektirir. Bu takdirde o kimse, Yüce Allah'ın aşağıdaki âyet (meâl)leriyle kastettiği şeyin bilincinde olacaktır:

*"Kur'an'ı düşünmezler mi? Yoksa kalpleri kilitli midir?"*³⁰.

*"Kur'an'ı öğüt almak için kolaylaştırdık. Hani ibret alan yok mu?"*³¹.

3. Kur'an'ın âyet ve sûrelerinin ezberlenmesi. Bu da önce iyi bir tilâvet, sonra da ilgili âyetlerin ezberlenmesini zorunlu kılar. Böylece okuyucu, Allah'ın kendisine farz kıldığı görevi yerine getirmiş olur. Ezberlediklerini namazlarında okur ve Resûlullah'ın; 'içinde/hafızasında Kur'an'dan bir şey bulunmayan kişi, harap ev gibidir'³² hadisiyle uyardığı kötü akıbetten kurtulmuş olur.

4. Kalbin huşû ve huzur bulması. Bu, Allah'ın Kelâmı'nı sevmeyi ve onu sıkça okumayı gerektirir. Böylece (bunu yapan şahıs) Yüce Allah'ın şu sözünün altına girer:

*"Allah en güzel sözleri, Rablerinden korkanların bedenlerinin kendisinden ürperdiği ve sonra dışları ve içleri Allah'ı zikretmeye karşı yumuşadığı, içinde benzerlikler ve çift/ikilikler bulunan kitap olarak indirmiştir."*³³.

5. Sevap ve O'nun rızasını kazanmak için Yüce Allah'a yaklaşmak. Bu da Yüce Allah'ın, Kitabı'nın kıraat edilmesini sevdiğine ve (bunun) mukabilinde ödül vereceğine olan inancın sağlamlığını gerektirmektedir. Bu hususta Resûl (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

'Kıskançlık (haset) ancak şu iki konuda olabilir: Allah'ın kendisine Kur'an öğrettiği ve gece-gündüz onu okuyan kişi ile Allah'ın kendisine varlık verdiği ve onu hak yolda harcayan kimse hakkında'³⁴.

6. Kur'an'ı anlamak isteyen herkesin ihtiyaç duyduğu Kur'an ilimlerinin öğrenilmesi ve hükümlerinin bilinmesi. Bunlardan bazıları şunlardır: Nâsîh-mensûh, Mekkî-Medenî vd. el-Hâfız Ebû Ya'lâ'nın tahriç ettiği bir hadiste Ebû Hureyre (r.a.)'den naklen şöyle rivayet edilir: Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki; 'Kur'an'ı i'râb edin ve i'râbını tam yapın (yani harf ve kelimelerinin hakkını ve müstehakkını vererek okuyun)!'³⁵.

7. Yüce Allah'ın Kelâmı'nı yüceltmek. Bu, onu okuma ve âyetlerini dinleme esnasında edepli davranmakla gerçekleşir. Ayrıca kişi onu ancak temiz olarak eline almalı ve cünüp iken onu okumamalıdır.